

Gemeente van Christus,

Wie maakte de wereld?

De vraag naar de oorsprong van alles wat is – van de kosmos, de aarde, van jou en mij en de vogel die vanochtend voor ons raam zat te fluiten – is zo oud als de mensheid.

De antwoorden die door alle tijden en culturen heen zijn gegeven, waaieren wijd uiteen.

Wie maakte de wereld? Zo begint het gedicht van de Amerikaanse dichteres Mary Oliver. Ik had nog nooit van haar gehoord, tot de poëzie midweek die ik begin maart had georganiseerd met een collega: Jeannette den Ouden. Op de laatste dag las Jeannette het gedicht voor dat zojuist heeft geklonken: Zomerdag. Ik werd er op een ongekennde manier door geraakt. En dacht: daar ga ik nog eens een preek over maken. Nu is het dan zover.

Wie maakte de wereld? Voor veel Christenen is dat geen vraag: “God de Vader, hij is immers de Almachtige Schepper des hemels en der aarde”, volgens onze Apostolische geloofsbelijdenis. Dat komt rechtstreeks uit het begin van het boek Genesis, waar in de eerste twee hoofdstukken twee verschillende scheppingsverhalen na elkaar worden verteld.

Twéé scheppingsverhalen, dominee? Jazeker, twee. Het tweede begint vanaf Gen.2:4 en verschilt nogal van het eerste. Dat alleen al zou reden genoeg kunnen zijn om ze in ieder geval niet als een historisch verslag op te vatten. Zoals tot in onze tijd nog maar al te vaak het geval is.

Ik hoorde daar onlangs van Piet, een oude vriend van me – hij is inmiddels 80 – nog een mooi verhaal over: zijn vrouw Greetje heeft nog jaarlijks een bijeenkomst met haar twee voormalige medebestuurders van Passage. Piet mag dan mee. Een van de dames, ook al in de 80 en stevig gereformeerd van huis uit, was overstuurd: Piet, ik heb iets ontdekt! Zo? Het scheppingsverhaal is niet waar? Hoezo niet?

Er staat dat Kaïn nadat hij Abel heeft vermoord, wegtrekt en trouwt met een van de vrouwen in het land Nod. Maar hoe kan dat nou?! Er wáren toch nog helemaal geen andere mensen?!

Ja,- er zijn vragen die je beter niet aan bijbelteksten kunt stellen. In ieder geval niet als je ze als historische verslagen beschouwt.

“Wat deed God voordat Hij de wereld schiep?”, vroeg eens een student aan Maarten Luther.

“Hij sneed roeden om mensen die domme vragen stellen mee af te ranselen”, antwoordde de grote kerkhervormer. Dat was heldere taal!

Niet alle vragen rondom het scheppingsgebeuren zoals Genesis ons dat vertelt, zijn zinvol.

Het is geen historisch verslag, uiteraard niet, zou ik bijna zeggen. Ook geen wetenschappelijke verklaring van de vraag “wie de wereld maakte”.

Ik geloof dat het scheppingsverhaal van Genesis zich net zoals “Zomerdag” alleen maar zinvol laat lezen als een gedicht. Een gedicht dat gaat over ...wie we in wezen zijn ...over wat onze roeping zou kunnen zijn ...over hoe wij deel uitmaken van deze werkelijkheid... hoe we daarin zinvol aanwezig kunnen zijn. Onder andere...

Wie maakte de wereld?

Als je het gedicht nog eens aandachtig doorleest, zul je ontdekken dat de Mary Oliver deze vraag niet beantwoordt. Althans niet direct. Ze omschrijft - bij wijze van antwoord - een gewaarwording. En laat daarmee aan jou als lezer zien hoe jij op een zinvolle manier met deze oervraag om zou kunnen gaan.

Ze zoomt - van héél wijds: wie maakte de wereld? – in naar: wie maakte de zwaan, de zwarte beer. En dan nog kleiner: naar de sprinkhaan. En dan nog kleiner: wie maakte déze specifieke sprinkhaan? En vervolgens beschrijft ze hoe deze sprinkhaan “haar kaken heen en weer beweegt in plaats van op en neer”. Hoe ze rondkijkt met die minuscule en tegelijk enorme, ingewikkelde insectenogen van haar. Hoe ze haar gezicht wast. Haar vleugels open klapt. Wegvliegt...

Een vrouw die met al haar **aandacht** (!) aanwezig is bij een klein insect op haar hand. En die door haar aandachtige beschouwing vervuld wordt met een gevoel van verwondering. Beter: een gevoel van eerbied. Nee, nog beter: door een gevoel van heilig ontzag. Voor deze specifieke sprinkhaan!

Toen we dit gedicht begin maart met de groep bespraken en deelden wat het bij ons opriep, vertelde ik over een soortgelijke ervaring die ik de zomer daarvoor had gehad, in de kruidentuin van ons klooster waar we na de ochtendviering koffie dronken. Er kwam een spreeuw vlak bij me zitten. Het zonlicht viel vol op het kleine lichaam van deze vogel. Ik zag voor het eerst de onvoorstelbare kleurenpracht ervan. Hoe prachtig een spreeuw is. Hoe buitengewoon een “doodgewone” spreeuw is, inderdaad! Het riep dat gevoel van heilig ontzag op.

Er is geen mens op aarde in staat om een spreeuw te maken!

Wat gebeurt er nu, tijdens zo’n gewaarwording?

Afgelopen week, toen ik deze preek aan het voorbereiden was, sloeg ik Eugen Drewermann er weer eens op na. In zijn bespreking van het eerste scheppingsverhaal, schrijft hij op een bepaald moment: “Je hoeft slechts één enkel schepsel, een of ander gedeelte van de wereld werkelijk lief te hebben en je zult God vinden in de oergrond en op de achtergrond van alles.” (Ik laat u niet gaan tenzij gij mij zegent, p.13)

Een liefde die - in mijn beleving - ontstaat door met al je aandacht bij dat ene andere schepsel te zijn. De onbegrijpelijke, onvoorstelbare schoonheid ervan te zien. Als voor het eerst zie je de schoonheid van een sprinkhaan, een spreeuw. En vermoedt iets van de oergrond van die ene vogel, en daarmee van alles wat is.

In Wandeling, een prachtig, klein boekje van Hermann Hesse, wijdt hij een hoofdstukje aan de bomen die hij tijdens zijn wandeling heeft gezien. Het begint al met een mooie zin: “Bomen zijn voor mij altijd de krachtigste predikanten geweest.” (p.59).

Ik citeer er een stukje uit:

[“Bomen zijn heilige plaatsen. Iedereen die weet hoe hij met hen moet praten, iedereen die weet hoe hij naar hen moet luisteren, zal de waarheid leren kennen. Ze prediken geen doctrines of formules, ze prediken niet voor het individu, maar ze prediken de primaire wet van het leven.]

Zo spreekt een boom: Er zit een kern in mij verborgen, een vonk, een gedachte, ik ben leven uit het eeuwige leven.

Slechts één poging kreeg de Eeuwige Moeder (uit wie volgens Hesse alles is voortgekomen, RN) met mij, één worp mocht ze maar doen en daar kwam ik uit voort. Uniek is mijn vorm, uniek zijn de aderen van mijn huid, uniek is het delicate spel van de bladeren in mijn kruin, uniek is het kleinste litteken op mijn schors. **Het is mijn taak om in het volstrekt unieke het eeuwige te tonen en vorm te geven.”(p.60)**

Ja,- dat gaat natuurlijk niet alleen over die boom, dat gaat over Hesse zelf. Dat gaat over jou, in wie een vonk verborgen ligt, leven uit eeuwig leven. Over waartoe jij geroepen bent: in jouw volstrekt unieke scheppingsvorm, jouw unieke leven, “het eeuwige te tonen en vorm te geven”.

Dáárover gaat het, geloof ik, in het scheppingsgedicht van Genesis 1 (en 2). Daarover gaat het in Zomerdag. In wat Hesse schrijft over zijn ontmoeting met een boom.

Zo'n ontmoeting met een schepsel brengt iets wonderlijks en onverwachts teweeg. Het brengt je, als het goed is, tot een onverwachte vorm van gebed.

Aldus Mary Oliver. Nadat de sprinkhaan is weggevlagen vervolgt ze verrassend:

Ik weet niet precies wat een gebed is. Maar ik weet wel hoe je aandacht geeft... bijvoorbeeld aan hoe je in het gras valt... hoe je in het gras knielt (!)

Een van de dingen die me zo raken in haar gedichten, is de wijze waarop ze aan oude geloofsbegrippen, zoals hier het gebed, een verrassende, nieuwe invulling geeft.

Gebed als een vorm van heel specifieke aandacht, aandacht die leidt tot een vorm van heilig ontzag, een vermoeden van waaruit alles wat is, is ontstaan.

Een vorm van aandacht, een andere manier van kijken, die kan leiden tot een andere manier van in het leven staan. Zien, ervaren wat werkelijk van waarde is. En wat niet, of veel minder dan je altijd dacht.

In een ander gedicht van haar (How would you live then?"), schrijft ze:

Hoe zou het zijn als je opeens zág dat het zilver van water zuiverder flonkert dan het zilver van geld?
Hoe zou het zijn als je eindelijk zou zien dat de zonnebloemen / die zich de hele dag en elke dag opnieuw keren naar de zon - niemand weet hoe, maar ze doen het -/

...dat die zonnebloemen waardevoller, betekenisvoller zijn dan goud? (p.167 Devotions)

Ja, hoe zou je dan leven?

Je zou je waarschijnlijk, net als Oliver, "nutteloos en gezegend" weten, als je een hele dag door de velden hebt gestruind, met je ogen, met al je zintuigen open, ontvankelijk voor het wonder van de schepping. Het was opvallend hoeveel precies dit "nutteloos en gezegend zijn" losmaakte bij meerdere leden van die groep gasten, tijdens de midweek.

God (!), wat bevrijdend, om dit te lezen. In alle hectiek van het leven van alledag.

In alle gerén en gerégel waar ik normaal gesproken mee te maken heb.

Waar ren ik elke dag weer niet allemaal gedachteloos aan voorbij!?

Dat ik me nutteloos en toch gezegend mag weten, als ik een hele dag alleen maar buiten wandel... en zie wat is...

Met aandacht kijken naar al was het slechts één sprinkhaan, één spreekw, kan je ertoe brengen anders in het leven te staan. "Wat had ik anders moeten doen? Sterft uiteindelijk niet alles, en te snel? Met aandacht in de wereld staan brengt je tot het besef niet alleen van de onbegrijpelijke schoonheid van alles wat is, maar ook van de vergankelijkheid ervan.

Om dan te besluiten met die laatste twee regels, regelrecht tot jou gericht ... tot jou ... en jou en jou:

Vertel me, wat ben jij van plan te doen met dat enerverende en kostbare leven van jou?

Amen.

Zomerdag (Mary Oliver)

Wie maakte de wereld?

Wie maakte de zwaan en de zwarte beer?

Wie maakte de sprinkhaan?

Déze sprinkhaan bedoel ik,

die zichzelf uit het gras heeft geslingerd,

die suiker eet uit mijn hand,

die haar kaken heen en weer beweegt in plaats van op en neer –

die rondkijkt met haar enorme, ingewikkelde ogen.

Nu heft ze haar bleke voorarmen op en wast grondig haar gezicht.

Nu klapt ze haar vleugels open en zweeft weg.

Ik weet niet precies wat een gebed is.

Ik weet wel hoe je aandacht geeft aan hoe je

in het gras valt, hoe je knielt in het gras,

hoe je nutteloos en gezegend kunt zijn, hoe je door de velden struint,

wat precies is wat ik de hele dag deed.

Vertel me, wat had ik anders moeten doen?

Sterft niet alles uiteindelijk, en te snel?

Vertel me, wat ben jij van plan te doen

met dat enerverende en kostbare leven van jou? (vertaling Jeannette den Ouden)